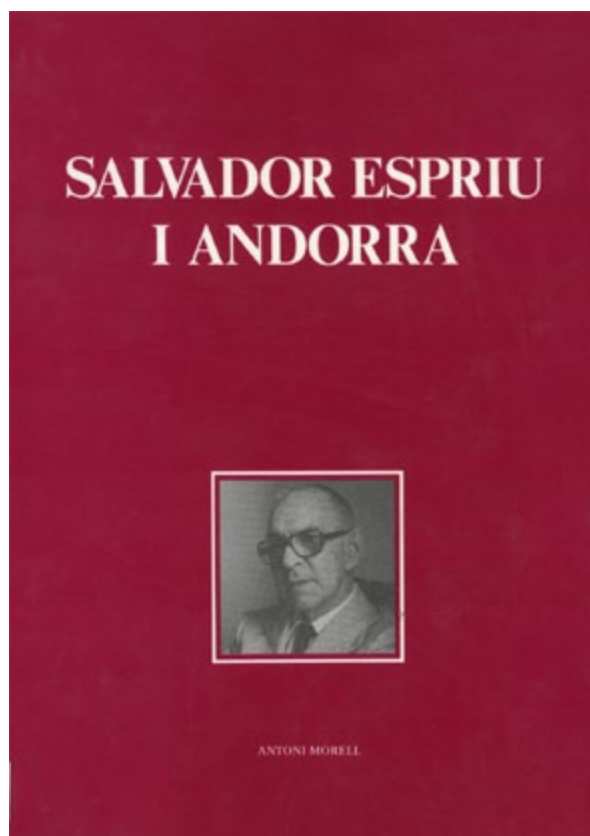

SALVADOR ESPRIU I ANDORRA

COMMEMORACIÓ DEL CENTENARI DEL NAIXEMENT DE SALVADOR ESPRIU

Sant Julià de Lòria : Banca Reig, 1986
(Fons : Biblioteca Nacional d'Andorra)

Quan vaig proposar al Ministeri de Cultura, per mitjà de la Sra. Júlia Fernández, directora de la Biblioteca Nacional, la possibilitat necessària que Andorra, aquesta també, fes un homenatge explícit a Salvador Espriu, amb motiu del seu centenari, m'amararen dues o tres certeses. O, potser, quatre...

[ESPRIU ERA] UNA PERSONA BONA,
UN INCOMMENSURABLE ESCRIPTOR, PROSISTA I POETA,
I QUE SEMPRE, SEMPRE QUE SE LI DEMANÀ MOTS
PER A ÀNDORRA, "GRATIS DATA", ELL ELS LLIURÀ.

D'entrada, pel fet -m'han dit i repetit, i deu ser cert...- que no hi havia "sous". D'acord, en principi! No hi havia diners per fer memòria -no recordar, mot que abomino- d'Espriu i Andorra.

Després, sempre mercès a les persones de la Biblioteca Nacional, la "cosa" començà a iniciar un llarg, modest i profund viatge. "*Petit à petit*", la proposta consistiria en un homenatge d'Andorra i des d'Andorra a una persona bona, un incommensurable escriptor, prosista i poeta, i que sempre, sempre que se li demanà mots per a Andorra, "gratis data", ell els lliurà. Consistiria tot plegat que un gran mestre de la història i de la crítica de la literatura catalana, molt modest, massa segons

el meu pensar, l'Àlex Broch, ens parlés del poeta, del prosista, de l'escriptor que sempre hem cregut i pensat universal. De Salvador Espriu, de *Sinera*, de l'autor de contes excepcionals com "Tereseta que baixava les escales". D'"El caminant i el Mur". Del seu amic Roselló-Pòrcel, de la seva aparent, per mi, claustrofòbica vivència vital, de... I, després, comptar amb la veu d'un dels poetes -pocs!- que tenim a Andorra, el Manel Gibert. I, amb quatre mots meus relatius a la presència pública de Salvador Espriu -sempre per escrit, excepte un cop a Andorra, que segons deia estimava reverencialment.

Esgotades gairebé, i, després de nombroses temptatives, "Deo volente", avui som aquí! I aquella proposta va ser recollida excepcionalment -gràcies, Sr. ministre- pel Ministeri de Cultura, i també, gràcies, Sra. cònsol del Comú d'Andorra la Vella, després i, de manera excepcional, pel Consell General; gràcies, Srs. síndics. Què pensaria Espriu que parléssim d'ell -poeta universal- en un vestíbul d'un parlament, també, en principi universal, malgrat els qui, a vegades, ens confonen amb Gibraltar?

Vaig tustar a la porta d'Andorra i, amb diners o no, d'una manera o d'altra la porta s'ha obert. I per això, som aquí, amigues i amics, aquest vespre, repeteixo.

Com es va obrir, també, un cop tustada, la porta d'Assurances l'Estrella, xaflà passeig de Gràcia-Aragó, una porta alta, massissa, on m'esperava el senyor Salvador Espriu. Eren els anys 70 del segle passat. M'obrí, després d'uns segons d'espera, un senyor de parla castellana -no en recordo el nom, quin greu que em sap!-, li vaig lliurar la meua targeta de secretari de Sindicatura del Principat d'Andorra. Em refugià o em protegí, mai no ho he sabut, en un petit despatx, auster, donava al passeig de Gràcia, i vaig esperar, cal dir que una mica nerviós, però concentrat. Passà una estona, no més llarga que uns deu minuts de la lenta minuteria -així m'ho semblava- del meu rellotge. De cop i volta, aparegué un senyor no gaire alt d'alçària, vestit de negre de cap a peus. Corbata inclosa, excepte la camisa blanca. Impol·lut i exquisit. Netíssim. Ulls vivíssims, ratlla finíssima com somriure receptiu, i uns pàmpols a dreta i a esquerra, com orelles cobrint-se d'aires i de vents. De sons, certament, també.

APAREGUÉ UN SENYOR NO GAIRE ALT D'ALÇÀRIA,
VESTIT DE NEGRE DE CAP A PEUS. CORBATA INCLOSA,
EXCEPTE LA CAMISA BLANCA. IMPOL·LUT I EXQUISIT.
NETÍSSIM. ULLS VIVÍSSIMS, RATLLA FINÍSSIMA
COM SOMRIURE RECEPTIU [...].

D'una afabilitat extrema. Tot ulls i tot oïda. Espriu. Havia tustat jo a la porta de passeig de Gràcia-Aragó, i s'havia no entreobert, sinó obert totalment com ell em deia: "Sr. Morell, per Andorra el que sigui!". Assimilats els temps d'una banda i d'altra, s'obrí la porta de la casa familiar, als jardinets de Gràcia, a l'inici del que se'n deia el "carrer Salmerón". Em sembla que passeig de Gràcia, 118. Allà començà, ell mateix ho diu, la presència pública d'Andorra, d'Espriu, col·laborant incansablement en tot el que li demanàvem, i jo d'una manera personal.

Vejam, i de manera ràpida!

L'Antoni Ubach i jo mateix li vam sol·licitar una entrada escrita a l'àlbum de Jean Dieuzaide (25 fotografies de l'Andorra de feia 30 anys). I va col·laborar moltíssim, el seu germà, el Dr. Josep Espriu, del qual, després, tornarem a parlar. Només a tall d'exemple vull repetir algun dels seus mots, en aquest vestíbul del nostre Consell General:

"Andorra, de toponímia antiquíssima. Andorra, "la dels ports o passos per on bufa el vent". Andorra, "el més alt país del ferro". Andorra, estable en les seves institucions, gelosa de la seva secular independència, Estat sobirà que en tantes coses fonamentals ens alligona. Ens emmirallem en el seu passat, envegem l'empenta del seu progrés, ens meravellem davant la seva incalculable, múltiple, civilitzada bellesa."

Continuà, jo diria que s'afermà moltíssim -cartes, targetons..., lletra minúscula, neta, mil·limètrica gairebé-, amb mi i amb els síndics, i després amb el primer cap de Govern d'Andorra, una relació de contacte, epistolar, també de presències. Abans, amb la carta a Meritxell!

I sempre aquella mena de lletania: "No es deixin perdre Andorra, sobretot. Vostè sap que jo això de l'Església..., però el coprincipat és sagrat."

"Fumi, fumi" (jo aleshores era un viciós empedreït...), que m'agrada l'olor del tabac", em repetia. Als jardinets, després, molt després, compartírem ell i jo alguna cigarreta.

Després del pròleg a les *Set Lletanies*, volgué escriure també uns mots per a la presentació de la novel·la, a Barcelona, i que llegí, em sembla, o l'Ignasi Riera, o l'Antón Carrera, a la desapareguda llibreria Ona de la Gran Via de Barcelona. No es coneixen gaire i més enllà de la meua possiblement "egoista" actitud, sí que voldria assenyalar el que digué Espriu d'Andorra.

Així:

“[...] ens parla d’una Andorra d’un passat ben pròxim però ja esvanida. O soterrada i, en aquest cas, latent.” També... “la seva pàtria complexa (es refereix a Andorra, és clar!), tan enyorosa del pretèrit com en pugna amb la seva memòria, odiant i estimant al mateix temps la venerable però feixuga, tradició, fonament i empara de l’antic i noble Principat, àncora i nosa, entrebanc i refugi. Un eco molt dramàtic, en últim terme, dintre el seu propi to inconfusible, de la tan dramàtica hora que a tots ens toca viure, que tots hem d’endurar arreu del món.”

I, encara: “[...] a la nostra comuna llengua -única oficial, mai no hem d’oblidar-ho, a les indòmites i intangibles Valls...”! Així parlava Espriu, el 27 de novembre del 1981.

També, a prec personal, acceptarà de participar i ser present en un especial, editat per *La Vanguardia*, el dia 28 de desembre -els Sants Innocents!- de l’any de gràcia del 1983. L’intitularem “Andorra, casi un milagro”. Era la traducció del text anterior, i pròleg de l’àlbum de “Jean Dieuzaide”.

En els “ínterim”, a l’entorn dels anys 80 (cal dir que el diari nasqué el 1976), vaig publicar un article al periòdic *Avui* intitulat “Salvador Espriu, passaport andorrà 4274”, com de manera “simbòlica”, un xic histriònica, però amb absoluta sensibilitat, atès que per obtenir el premi Nobel, quina estafa! També, oi? -s’havia de tenir un estat al darrere, o al davant. Per això vaig “oferir” “gratis data” el meu passaport...

Ell digué: “Em complauria molt tenir la ciutadania honorària andorrana, no pas per por de res, perquè jo no haig de fugir de res perquè no he fet mai mal a ningú. Aquest seria el més gran honor que se m’ha fet mai. Juntament amb una meravellosa carta de Jorge Guillén, que s’acaba de morir.”

Ja sabem que Andorra és i, gairebé sempre, ha estat silenci, si no l’empenyen. Els anys 80, més enllà del “tam-tam” mediàtic, res de res. I era legal certament, la meua proposta.

L’any 1986, Banca Reig publicà *Salvador Espriu i Andorra*, amb selecció de textos, introducció i epíleg meus, però sempre amb la benevolència de la família Reig, i també amb l’aquiescència del doctor Espriu, germà del mestre Salvador, on donàvem a llum algunes de les seves cartes manuscrites, targetons adreçats o a mi o al

cap de Govern del qual jo havia estat secretari d’Estat, i comentaris meus. El pròleg era del Dr. Josep Espriu i Castelló, el seu germà, signat a Barcelona, el novembre del 1986.

Avui, aquesta nit, en aquest vestíbul, embolcallats per algunes de les escultures del mestre Manel Cusachs creant de nou mots d’*El caminant i el mur*, cedides “*gratia et amore*” per particulars, en aquest sagrat vestíbul per a mi, rememorant la vella i única porteta de la nostra icona, la vella Casa de la Vall, i tot just a tocar, tot potser olorant el nostre espai, vull tustar i entrar dins d’una gran persona i escriptor universal, que tant i tant estimà, respectà i, de manera repetitiva, el que jo també diria, “vella, trista i dissortada pàtria”.

Andorra també? Gràcies!

Antoni Morell